

Sygn. akt III Ko 316/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 listopada 2014 roku

Sąd Okręgowy w Białymstoku III Wydział Karny w składzie:

Przewodniczący: SSO Wiesław Żywolewski – ref.

Sędziowie: SSO Mariusz Kurowski

SSO Beata Brysiewicz

Protokolant: Marta Kruk

przy udziale prokuratora Marka Żendziana

po rozpoznaniu w dniu 3 listopada 2014, 21 listopada 2014 roku

sprawy z wniosku:

A. G., urodz. (...) w B.

o zadośćuczynienie i odszkodowanie (dot. sprawy o sygn. (...)Wojskowego Sądu Garnizonowego w Białymstoku)

na mocy art. 11 ust. 1 Ustawy z 23 lutego 1991r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. nr 34 poz. 149 z późniejszymi zmianami)

I. Zasądza od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawcy A. G. kwotę 70.000 zł (siedemdziesiąt tysięcy złotych) tytułem zadośćuczynienia z ustawowymi odsetkami w wysokości 13% w stosunku rocznym płatnymi od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty.

II. Oddala wniosek w pozostałym zakresie.

III. Kosztami postępowania obciąża Skarb Państwa.

III Ko 316/14

UZASADNIENIE

W dniu 08.09.2014 r. do Sądu Okręgowego w Białymstoku wpłynął wniosek pełnomocnika A. G. o odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę na podstawie art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. Wniósł on i zasądzenie od Skarbu Państwa kwoty 200.000 zł tytułem odszkodowania oraz 350.000 zł tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę wynikłą z tymczasowego aresztowania w okresie od 28.04.1982 r. do 18.01.1983 r.

W uzasadnieniu wniosku o zadośćuczynienie pełnomocnik wskazał, iż krzywda, rozmiar cierpień i niedogodności, jakich doznał M. G. była znaczna. Zwrócił uwagę przede wszystkim na złe warunki sanitarne i bytowe panujące w areszcie, stosowaną wobec osadzonego przemoc fizyczną i psychiczną, liczne groźby. W celi, w której przebywał

wnioskodawca nie było łóżek, spało się na twardych deskach, nie było dostępu do bieżącej wody a do załatwiania potrzeb fizjologicznych służył kubek.

Uzasadniając wysokość wnioskowanego odszkodowania pełnomocnik wskazał, że w związku z tak długim pobytem w areszcie wnioskodawca nie mógł podjąć żadnej pracy i zdecydował się na wyjazd do Australii. Będąc za granicą ukończył studia geoinformatyczne na Uniwersytecie Południowej Australii w A., których koszt wyniósł około 10 000 dolarów australijskich. Obecnie A. G. nie posiada żadnego majątku ani oszczędności i jest w trakcie szukania pracy. Pozbawienie go szansy zarobkowania w czasie izolacji oraz konieczność ukończenia studiów wyższych za granicą uniemożliwiło mu realizację planów życiowych i możliwości zdobycia dobrze płatnej pracy w Polsce.

Sąd ustalił, co następuje:

M. G., po ukończeniu Liceum Ogólnokształcącego w 1981 r. rozpoczął studia na Wydziale Mechaniki na Politechnice B.. Zaangażował się wówczas w działalność (...), (...)oraz (...). Jako aktywny działacz (...)brał on udział między innymi w drukowaniu i rozpowszechnianiu ulotek oraz pism Politechniki B..

Dnia 28.04.1982 r. M. G.został zatrzymany, a 29.04.1982 r. aresztowany pod zarzutem, iż w okresie od 13.01.1981 r. do chwili zatrzymania w B., będąc członkiem zawieszono, a następnie rozwiązano (...) nie odstąpił od kontynuowania tej działalności biorąc udział w zebraniach konspiracyjnych zorganizowanych przez działaczy tego zrzeszenia oraz drukował i rozpowszechniał ulotki, tj. o przestępstwo określone w art. 46 ust. 1 Dekretu z dnia 12.12.1981 r. o stanie wojennym oraz w wyżej wymienionym miejscu i czasie przekazywał w celu rozpowszechniania nielegalnie wydawane biuletyny (...)Region B.zawierające fałszywe wiadomości na temat sytuacji panującej w kraju mogące wywołać niepokój publiczny lub rozruchy, tj. o przestępstwo z art. 48 ust. 4 w zw. z art. 2 i 3 art. 48 cyt. Dekretu.

Warunki panujące wówczas w areszcie były złe. M. G.początkowo trafił do aresztu na ul. (...), został poddany rewizji osobistej. Następnie umieszczono go w jednoosobowej celi z jednym, zamkniętym szczelnie oknem, przez co było tam bardzo duszno. Mimo prób o otwarcie okna funkcjonariusze więzienni nie reagowali i w rezultacie wnioskodawca miał problemy z oddychaniem. Wyżywienie również pozostawiało wiele do życzenia, przez co dochodziło do zatruc pokarmowych. do celi osobowej dokwaterowano później jednego współwięźnia oskarżonego o przestępstwo przeciwko mieniu. Po pewnym czasie M. G.został umieszczony w celi wieloosobowej z innymi osobami, jednak warunki sanitarne i bytowe nie zmieniły się - brak bieżącej wody, kubek mający służyć za ubikację.

Po upływie trzech miesięcy wnioskodawca został przeniesiony z aresztu milicyjnego do aresztu śledczego przy ul. (...)w B.. Warunki tam panujące były już nieco lepsze – czterech więźniów w celi, bieżąca woda, kanalizacja, ubikacja zasłonięta parawanem. Kilkakrotnie był on jednak szykanowany ze strony funkcjonariuszy więziennych, zdarzyło się nawet, że straszono go psem. Ostrzejsze traktowanie było również spowodowane faktem, że M. G.odbywał już uprzednio karę trzech miesięcy pozbawienia wolności orzeczoną przez Kolegium ds. Wykroczeń. Podczas pobytu w areszcie wnioskodawca kilkakrotnie był również karany dyscyplinarnie, w tym również karą tzw. „twardego łoża” co wiązało się z większymi dolegliwościami. W trakcie tymczasowego aresztowania otrzymywał on paczki żywnościowe od rodziny, a także korzystał z widzeń z najbliższymi.

Tymczasowe aresztowanie było stosowane wobec M. G.do dnia 18.01.1983 r., kiedy to zostało uchylone mocą postanowienia Wojskowego Sądu Garnizonowego (sygn. (...)). Następnie, wyrokiem z dnia 14.03.1983 r. Wojskowy Sąd Garnizonowy uniewinnił M. G.od zarzucanych mu czynów – przedmiotowy wyrok Wojskowego Sądu Garnizonowego w Białymstoku został jednak uchylony, a sprawę przekazano do ponownego rozpoznania. W dniu 4 sierpnia 1983 roku Sąd Wojewódzki w Białymstoku w sprawie (...), działając na podstawie art. 4 ust. ustawy z dnia 21 lipca 1983 roku o amnestii (Dz. U. Nr 39, poz. 177) umorzył postępowanie karne w stosunku do M. G.. Po wejściu w życie ustawy z dnia 29 maja 1989 r. o przebaczeniu i puszczeniu w niepamięć niektórych przestępstw i wykroczeń Sąd Wojewódzki w Białymstoku – postanowieniem wydanym w dniu 3 lipca 1989 r. zastosował tę ustawę.

Od postanowienia powyższego rewizję nadzwyczajną na korzyść wniosł Prokurator Generalny. W rezultacie Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 6 maja 1993 r. wydanym w sprawie o sygn. (...) zaskarżone postanowienie i umorzył postępowanie karne na podstawie art. 11 pkt 1 kpk..

Powyższe Sąd ustalił w oparciu o treść wniosku i kserokopii dokumentów do niego załączonych (k. 2-8, k. 10-49), zeznania i informacyjne przesłuchanie wnioskodawcy M. G.(k. 340-343), kopii postanowienia Sądu Najwyższego (k. 345-375), wydruków z akt IPN ze sprawy o sygn. (...)Wojskowego Sądu Garnizonowego w Białymstoku oraz o inne materiały zgromadzone w sprawie.

Sąd zważył, co następuje:

W ocenie Sądu wnioski M. G. okazały się być częściowo zasadny, tj. częściowo w zakresie zadośćuczynienia i w takiej też części zasługiwał na uwzględnienie.

Zgodnie z art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 roku o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego osobie, wobec której wydano decyzję o internowaniu w związku z wprowadzeniem w dniu 13 grudnia 1981 r. w Polsce stanu wojennego, przysługuje od Skarbu Państwa odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę wynikłe z wykonania decyzji.

Art. 11 ust. 1 wspomnianej ustawy stanowi natomiast, że powyższy przepis stosuje się odpowiednio również wobec osób, co do których zachodzą przesłanki do stwierdzenia nieważności orzeczenia, jeżeli oskarżonego uniewinniono lub postępowanie umorzono z powodów, o których mowa w art. 17 § 1 pkt 1 i 2 Kodeksu postępowania karnego, i nie zostało prawomocnie zasądzone odszkodowanie i zadośćuczynienie, a osoby te były zatrzymane lub tymczasowo aresztowane.

Samo jednak spełnienie warunków z wyżej powołanych przepisów nie jest jednoznaczne z koniecznością zasądzenia odszkodowania i zadośćuczynienia, i o ile te ostatnie okazały się być częściowo zasadne, to Sąd nie znalazł podstaw do orzeczenia odszkodowania i w tym zakresie wnioski należało oddalić.

Roszczenie o odszkodowanie dochodzone na podstawie ustawy z 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego jest roszczeniem o charakterze cywilnym i na tej podstawie wnioskodawcy przysługuje odszkodowanie za szkodę materialną. Należy przede wszystkim wskazać, iż przy ustalaniu wysokości odszkodowania w szczególności zastosowanie ma art. 361§ 2 k.c., zgodnie z którym naprawienie szkody obejmuje straty, które poszkodowany poniósł oraz korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzono. W pełni zatem podzielić należy pogląd prezentowany w orzecznictwie, że szkoda wynikająca z pozbawienia wolności nie jest sumą utraconych zarobków, lecz różnicą między stanem majątkowym, jaki by istniał gdyby poszkodowanego nie pozbawiono wolności, a stanem rzeczywistym w chwili odzyskania wolności. Powstanie i rozmiar tej szkody zależne są od tego, czy i jakie poszkodowany miałby możliwości zarobkowe, gdyby pozostawał na wolności i w jakim zakresie rzeczywiście by je wykorzystał; jakie wydatki poniósłby na utrzymanie własne (...), na potrzeby kulturalne, rozrywkowe i inne; czy i ile przeznaczyłby na oszczędności lub zwiększenie trwałych składników majątku; na jakie mógłby być narażony straty (tak też: wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 14 lutego 2008 roku w sprawie o sygn. akt II Aka 11/08, wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 28 września 2012 r., w sprawie o sygn. akt. II Aka 351/12, LEX nr 1258303).

W nawiązaniu do powyższego nie ma więc racji pełnomocnik wnosząc o zasądzenie kwoty odszkodowania. M. G.w momencie pozbawienia wolności był niepracującym zawodowo studentem, mieszkającym z rodzicami i pozostającym na ich utrzymaniu. Z analizy materiału dowodowego nie wynika, by przez tymczasowe aresztowanie utracił on jakiegokolwiek korzyści, które by uzyskał, gdyby to nie nastąpiło. Kwestia wyrzucenia wnioskodawcy ze studiów w Polsce, jego wyjazdu za granicę i poniesienia wydatków na studia na terenie Australii (choć z wyjaśnień

wnioskodawcy wynikało, iż za studia płaciło się po ich ukończeniu z podatków), także nie ma w tym zakresie znaczenia. Zaznaczyć należy, że wnioskodawca sam zwrócił uwagę na przyczyny jego wyjazdu za granicę – związane z niechęcią do wstąpienia z służby wojskowej, a poniesionych przez niego wydatków na studia w żaden sposób nawet nie starał się udowodnić i nie udowodnił. Skoro więc w majątku M. G. nie nastąpiła jakakolwiek szkoda, w świetle powyżej poczynionych rozważań, całkowicie niezasadne jest zatem przyznanie mu odszkodowania. Podnoszenie przez wnioskodawcę, iż „gdyby nie więzienie to skończyłyby studia w Polsce(...), zarobiłby więcej niż pół miliona przez ten czas” (k. 342v) jest całkowicie gołosłownym przypuszczeniem i z takiego nieuprawnego domniemania nie sposób wywodzić jakiegokolwiek roszczenia odszkodowawcze wobec Skarbu Państwa w niniejszym procesie.

Oceniając natomiast rozmiar poniesionej przez M. G. krzywdy i związanego z tym zadośćuczynienia na wstępie wspomnieć należy, iż zadośćuczynienie obejmuje rekompensatę za szkodę niematerialną wynikłą z pozbawienia wolności. Stanowią ją negatywne przeżycia psychiczne lub fizyczne wiążące się nie tylko z faktem pozbawienia wolności, ale również z tym, w jakich okolicznościach doszło do pozbawienia wolności, w jaki sposób osoba była traktowana podczas odizolowania. Zadośćuczynienie ma funkcję kompensacyjną i zasądzona suma zadośćuczynienia nie ma na celu usunięcia szkody niemajątkowej, a jedynie ma stanowić rekompensatę dla pokrzywdzonego, która choć częściowo złagodzi jego cierpienia. Zadośćuczynienie ma wobec niewspółmierności szkody niemajątkowej zrównoważyć negatywne przeżycia pokrzywdzonego (wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 9 kwietnia 2008 r., w sprawie o sygn. akt II AKa 46/08, KZS 2008/6/48, Prok. i Pr.-wkł. 2009/2/40, Lex nr 452605).

Przy ustaleniu wysokości kwoty zadośćuczynienia za pozbawienie wolności należy brać pod uwagę wszystkie ustalone w sprawie okoliczności rzutujące na określenie rozmiaru krzywdy wyrządzonej osobie internowanej, w tym zwłaszcza okres izolowania jej od społeczeństwa, stopień dolegliwości, z jaką wiązało się stosowanie tej formy represji, a więc przykrości i przeżycia natury moralnej z tego wynikające, jak również konieczność poddania się rygorom związanym z pozbawieniem wolności (wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 20 listopada 2012 r., II AKa 335/12, LEX nr 1238686).

Wątpliwości nie ulega, że zatrzymanie wnioskodawcy wiązało się z ciężkimi, czy nawet bardzo ciężkimi osobistymi przeżyciami. Rozmiar cierpień M. G., potęgowany złymi warunkami sanitarnymi panującymi w areszcie, niepewnością jutra, czy szykanami ze strony funkcjonariuszy określić należy jako bardzo duży. Zatrzymanie go zaraz po przebudzeniu, niedoinformowanie go w jakim celu i za co został on zatrzymany i długotrwałość izolacji z całą pewnością mogły odbić się negatywnie na jego psychice. Stąd też żądanie zadośćuczynienia jest całkowicie uzasadnione. Sąd wziął pod uwagę, przy ustalaniu rozmiaru cierpień moralnych i fizycznych doznanych przez wnioskodawcę podczas jego pozbawienia wolności, wyjaśnienia złożone przez samego wnioskodawcę, który obszernie i możliwie dokładnie opisywał moment jego zatrzymania i okres pozbawienia wolności, w tym warunki izolacji, w których przebywał, szykany, którym był poddawany, stosowane wobec niego formy represji w tym w ramach stosowanych kar dyscyplinarnych w warunkach aresztu, próby jego zastraszenia i poniżanie. W tym zakresie wyjaśnienia wnioskodawcy są jednoznaczne, wiarygodne, zgodne z powszechnie znanymi realiami historycznymi, przy brakach dowodów przeciwnej treści, jak też korespondują ze zgromadzoną w aktach dokumentacją dotyczącą pozbawienia wolności M. G.. Zwrócić natomiast należy uwagę, iż relacje wnioskodawcy w zakresie jego dalszych losów, po opuszczeniu aresztu, a w szczególności jego pobytu poza granicami kraju, choć wiarygodne, to nie miały znaczenia przy ustalaniu wysokości zadośćuczynienia, a zarazem przesądzały także o bezzasadności wniosku o odszkodowanie materialne. Przy rozważaniu wysokości zadośćuczynienia Sąd miał na uwadze fakt, iż w związku z pozbawieniem wolności wnioskodawca został pozbawiony możliwości kontynuowania studiów (nie miał możliwość przystąpienia do egzaminów semestralnych, w rezultacie najwyraźniej został skreślony z listy studentów), zatem z tym faktem wiązały się z pewnością określone cierpienia moralne u wnioskodawcy. Ponadto Sąd analizował fakt, iż w dalszym okresie wnioskodawca podjął decyzję o opuszczeniu Kraju. W tym miejscu zwrócić jednak należy uwagę, iż podłożem tej decyzji była obawa o konieczność rozpoczęcia zasadniczej służby wojskowej, o czym wyjaśniał sam wnioskodawca (k. 342).

Sąd nie podzielił jednak żądań pełnomocnika wnioskodawcy i samego M. G. co do wysokości zadośćuczynienia, uznając, że przyznanie zadośćuczynienia w kwocie 350.000 zł byłoby znacząco zawyżone i żądanie takie

jest zdecydowanie wygórowane. Kwota przyznanego zadośćuczynienia nie może przedstawiać bowiem wartości nadmiernej. Zgodnie z utrwalonym w orzecznictwie poglądem zadośćuczynienie musi mieć charakter kompensacyjny, ale zarazem ma być - zgodnie z art. 448 k.c. - odpowiednie, a więc nie może osiągać wartości nadmiernej w stosunku do doznanej krzywdy oraz musi być utrzymane w rozsądnych granicach i dostosowane do majątkowych stosunków panujących w społeczeństwie. Uzasadnia to miarkowanie zadośćuczynienia w oparciu o kryteria obiektywne, związane z przyjętymi w społeczeństwie ocenami. Ustalając wysokość zadośćuczynienia za doznaną krzywdę należy stosować kryteria zindywidualizowane, właściwe zarówno dla osoby wnioskodawcy, jak i przystające do okoliczności sprawy. Na wysokość zadośćuczynienia winny składać się doznane cierpienia pokrzywdzonego, których rodzaj, czas trwania i natężenie podlega ustaleniu i ma przełożenie na wysokość zasądzonej kwoty (wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 10 lipca 2013 r., II AKa 222/13, LEX nr 1388788).

W świetle powyższych rozważań, jako kryterium miarkujące wysokość przyznanego zadośćuczynienia Sąd przyjął jako obiektywny wskaźnik makroekonomiczny wysokość aktualnego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia. Zasądzona wnioskodawcy za każdy miesiąc pozbawienia wolności stanowi kwotę stanowiącą aktualnie wartość zbliżoną do dwukrotności przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia. W rezultacie Sąd przyjął, iż zasądzona w wyroku kwota 70.000 zł zadośćuczynienia za prawie 9 miesięcy izolacji (bez 10 dni) w wyżej opisanych warunkach jest odpowiednia do subiektywnego poczucia krzywdy oraz wywołanego u wnioskodawcy stresu i cierpienia z nią związanych, a także pozostaje odpowiednia do warunków życia społeczeństwa. W pozostałym zakresie wniosek został oddalony. O odsetkach rozstrzygnięto w trybie art. 455 k.c. w zw. z art. 481 § 1 i 2 k.c.

Działając na podstawie art. 13 ustawy z dnia 23 lutego 1991 roku o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego oraz art. 626 § 1 k.p.k. Sąd obciążył kosztami postępowania Skarb Państwa.